

Orgaan van de „Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans”

Verschijnt 4 x per jaar

Redactie: Parkstraat 44, Zaandam

December 1968 No. 28

DE ZANSE SCHANS WORDT VERDER UITGEBREID

Indien in de toekomst nog eens de geschiedenis van het ontstaan en de opbouw van de Zaanse Schans geschreven mag worden, zal het jaar 1967 daarin zeker niet onvermeld mogen blijven. In dat jaar toch kwam niet alleen de restauratie van verschillende waardevolle, voor de Zaanse houtbouw zeer karakteristieke huizen gereed en kreeg de Kalverringdijk met dijsloot haar definitief profiel, maar 1967 zal gekenmerkt blijven als het jaar van de opening van „De Walvis”. Deze naam werd gegeven aan het als restaurant ingerichte herbouwde Hervormde Weeshuis uit Westzaan.

Zoals een kuiken, na een lange broedperiode vol ontberingen voor het ouderpaar, zijn schaal doorbreekt en luid kakelend de wereld betreedt, zo is De Schans, na langdurige en moeizame voorbereidingen, in 1967 plotseling de publiciteit binnengedrongen. Met de opening van „De Walvis” is de algemene belangstelling voor de Zaanse Schans dan ook met sprongen toegenomen. Van heinde en ver stromen de bezoekers in grote getale toe. De toevloed van mensen is vaak zo groot, dat wel eens gevreesd wordt dat het oorspronkelijke doel, om in de Schans een normale woonbuurt van oude typische Zaanse huizen te stichten, wordt verdrongen door de toeristische attractie.

Vergeleken met het afgelopen jaar is de bouwactiviteit in 1968 wel zeer beperkt. De vraag wordt weleens gesteld of de Zaanse Schans met het spectaculaire jaar 1967 al haar kruit verschoten heeft. Niets is echter minder waar. Nadat met de opening van het restaurant de eerste phase van de opbouw van de Zaanse Schans werd voltooid, was het noodzakelijk de mogelijkheden tot verdere uitbouw en voltooiing aan een kritische beschouwing te onderwerpen. In de eerste plaats moest de financiële situatie nader worden bezien. De aanleg en opbouw van de Schans tot medio 1967 had grote bedragen gevergd. Hierbij werd van Overheid en particulieren aanzienlijke ondersteuning ondervonden. Gezien echter ook het feit, dat de overheidssubsidies die op restauraties worden verleend, steeds met een zekere vertra-

ging binnenkomen, was een zekere rustpauze om finantieel weer wat op adem te komen, noodzakelijk.

De architectonisch-historisch verantwoorde wijze van opbouw van de Zaanse Schans vergt nu éénmaal grote sommen geld. Belangstellende particulieren mogen hierbij dan ook aangespoord worden naar vermogen bij te dragen in deze voor de Zaanse historie zo belangrijke zaak. Hiertoe zullen binnenkort nieuwe wegen worden geopend.

Aan de andere zijde moest ook nauwkeurig overwogen worden, welke bedreigde huizen nu verder nog voor overplaatsing naar de Schans in aanmerking konden komen. Uiteindelijk is de omvang van het reservaat slechts beperkt. Niet ieder door sloping bedreigd pand, hoe waardevol ook, kan naar de Schans worden overgebracht. Een nauwkeurige selectie was noodzakelijk, waarbij tevens de uiteindelijke situering in de Schans moest worden bezien.

In de loop van dit jaar is dan ook in opdracht van de Zaanse Schans, door architect C. de Jong uit De Rijp een onderzoek in deze richting ingesteld. Bij deze studie werd ervan uitgegaan, dat getracht moest worden in de Schans een zo groot mogelijke verscheidenheid in bouwstijlen en bouwvormen bijeen te brengen. Uit dit onderzoek is gebleken dat thans reeds voldoende voorbeelden aanwezig zijn van grote en kleine dorpshuizen uit het midden der 18e eeuw, alsmede panden met sobere pilastergevels van $\pm$ 1800. Onvoldoende of niet vertegenwoordigd zijn: herenhuizen, vroeg 17e eeuwse huizen en in de Lodewijk stijlen opgetrokken pronkgevels uit de 2e helft van de 18e eeuw. Daarnaast dient tevens nog aandacht geschonken te worden aan de mogelijkheid tot overplaatsing van boerderijen, winkels, pakhuizen, grote houtschuren, publieke gebouwen en luchthuizen. Op grond van deze studie is thans de overplaatsing en restauratie van volgende panden in voorbereiding.

Oostzijde 322-324 Zaandam

Voor fabrieksuitbreiding moet dit pand noodgedwongen wijken.

Het is een sober 17e eeuwse huis met zeer fraai interieur. In de voorkamer met betegelde wanden is de oorspronkelijke spiltrap nog aanwezig. De achterkamer met houten betimmering, waarin een bedstede is opgenomen, bezit een mooie smuiger. Dit pand is reeds gesloopt en ontmanteld en in twee gedeelten naar de Schans vervoerd.

Het krijgt zijn nieuwe bestemming op het terrein aan de Kalverringdijk gelegen naast het huis vroeger Schoolstraat 1, Koog a. d. Zaan, thans Kalverringdijk 10. De fundering van dit pand is inmiddels gereed gekomen.

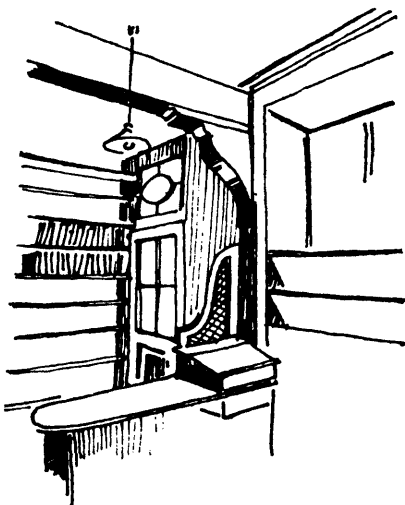
Oostzijde 242 Zaandam

Door de aanleg van de Bernhardbrug is dit pand bijgenaamd „De Skeve Skans” volkomen in de verdrinking geraakt. Het dijklichaam van de toevoerweg tot deze brug drukt dit huis geleidelijk van zijn fundering. Omdat dit door zijn interessante vormgeving en fraaie detaillering, samengestelde huis ter plaatse tot de ondergang gedoemd is, heeft het bestuur van de Zaanse Schans besloten dit pand in het reservaat te reconstrueren. Het zal worden opgericht op de plek gelegen tussen de overtuin en het bovenvermelde huis Oostzijde 322-324.

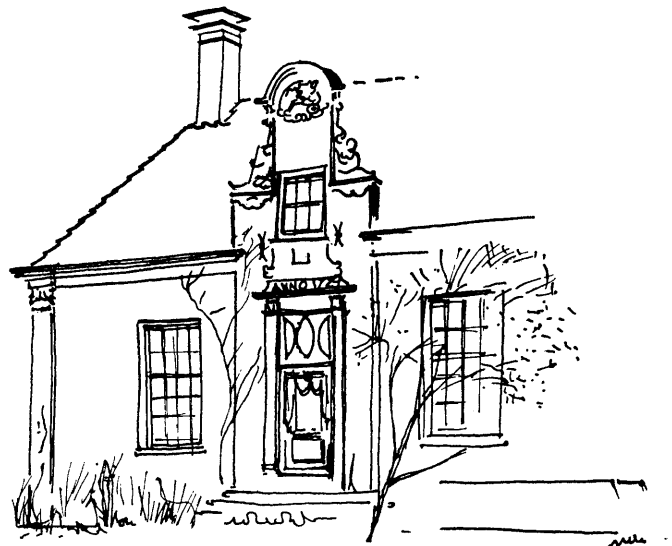
Overtoom 56 Westzaan

Voor uitbreiding van zijn bloeiende houthandel heeft de firma Rote te Westzaan dringend behoefte aan het terrein waarop het fraaie herenhuis uit 1729 is gelegen. In tegenstelling tot de meeste Zaanse huizen uit die tijd is dit pand grotendeels in steen opgetrokken.

Het bezit echter evenals de andere huizen, een houten skelet. De stenen hebben hier dus net als de houten schotdelen bij de bekende Zaanse huizen, slechts een dichtende en geen dragende functie. Als typisch voorbeeld van een apart type huis komt echter dit pand zeker voor overplaatsing in de Schans in aanmerking. Dit te meer omdat Monumentenzorg geen sloopvergunning wil verlenen zo niet elders tot herbouw kan worden overgegaan. De rijke gepleisterde voorgevel heeft een versierde middenpartij in Lodewijk XIV stijl. In de klauwstukken van de halsgevel treffen wij allegorische figuren aan. De top is versierd met beeldhouwwerk dat Mercurius op zijn zegewagen voorstelt.

Winkel-interieur Rozengracht No. 1

Overtoom 56

Intern bevat het huis een prachtige smuiger en rijke betimmering.

Als plaats van herbouw is een terrein gekozen ten noorden van het Zeilenmakerspad, op enige afstand van de Kalverringdijk. Over de ter plaatse te verbreden dijksloot zal, evenals dit te Westzaan het geval is geweest, een vrij lange, smalle brug worden geslagen. Herbouw van dit huis, dat tot één van de fraaiste voorbeelden van de Zaanse bouwkunst behoort en afkomstig is uit een stijlperiode waarvan praktisch geen voorbeelden meer aanwezig zijn, is slechts verzekerd indien van particuliere en belanghebbende zijde de onontbeerlijke financiële steun wordt verleend.

Rozengracht 1 Zaandam

Als vierde huis waarvan de overplaatsing wordt voorbereid is aan dit, in een te saneren stadsgedeelte gelegen pand, gedacht. De huidige eigenaar die op dit terrein een bedrijfspand wil oprichten is bereid een bijdrage in de overplaatsing te verlenen. In dit 17e eeuwse pand is een gaaf bewaard winkeltje ondergebracht, waartoe in later tijd een uitstekende etalagekast is aangebracht die fraai met het 2e eeuwse oudere huis harmonieert. De oostgevel is van een gecannuleerd schot voorzien. Het weggetimmerde breed uitlopende bovenlicht in deze gevel doet vermoeden dat bij zorgvuldig onderzoek nog zeer veel van de oorspronkelijke opbouw is terug te vinden, zoals dit ook bij het pand Jagerspad, nu Zeilenmakerspad 2, het geval is geweest. Het huis zal aan de Zaan worden opgetrokken, even ten Zuiden van de molen de Huisman. Hierbij zal aan het pand een uit Krommenie afkomstig luchthuis worden gebouwd.

* * *

De voorbereiding tot en restauratie van deze 4 huizen zal zeker de rest van dit en het komende jaar in beslag nemen. In een later stadium komt de reconstructie aan de orde van het pand dat vroeger gestaan heeft aan het begin van het

Gorterspad te Zaandijk. De sierelementen in Lodewijk XV stijl van dit huis zijn bewaard gebleven (zie aflevering 21, febr. 1967).

Als plaats van herbouw is gedacht aan de plek tussen de winkel van Albert Heijn en de tuinkoepel, aan het begin van de Kalverringdijk.

Verder zijn o.a. plannen tot overplaatsing van een stolp-hoeve of woning in stolpvorm, alsmede een wevershuis in studie.

Uit één en ander moge blijken, dat het bestuur van de

Zaanse Schans zeker niet stilzit. In de loop van volgend jaar zal de Schans een aanzienlijke uitbreiding ondergaan die het totaalbeeld zeker ten goede zal komen. Het begin van de Schans met Zonnewijzerspad wordt nu immers in verbinding gebracht met de bebouwing langs het Zeilenmakerspad. Langzaam maar zeker verrijst de Zaanse Schans, een woonbuurt waarin de onderling verschillende voorbeelden van de streekeigen architectuur uit vroeger eeuwen verzameld worden.

T. M. v. d. Koogh

DE JAARVERGADERING VAN 29 OCTOBER

Deze bijeenkomst had een goed en gezellig verloop. Hij werd ook nu weer gehouden in „De Walvis”.

In zijn openingswoord memoreerde de voorzitter de sterke vooruitgang in ledental: in 1965: 547; in 1967: 738 en thans 851. Hij stond ook stil bij de voortgang van de bouw, met inbegrip van watermolen, tuinkoepel enz.: 23 panden. De Stichting moet het echter vanwege de financiële toestand nog steeds houden op een uitbreiding met twee panden per jaar. Een lichtpunt is, dat er thans gewerkt wordt volgens een omlijdend plan. Het Stichtingsbestuur heeft een rondgang gemaakt door de Zaanstreek om alle eventueel gewenste huizen te bezien. Daarna heeft een kleine commissie een selectie voorbereid op aanwijzingen van het bestuur. Dit heeft tot gevolg gehad een lijst van 8 objecten. Hierin is begrepen het winkeltje Rozengracht No. 1 en de Skeve Skans (Oostzijde 242). Beide te Zaandam.

Intussen werd nog Oostzijde 324 (Zaandam) verworven, dat plaats moest maken voor industriebouw.

Al deze mededelingen lokten een reeks van vragen uit en ook van wensen, die weer aanleiding waren tot toelichtingen.

Naar aanleiding van de notulen werd medegedeeld, dat de verkoop-derde-oplage-Puzzel goed verloopt. Het wachten is nu op de St. Nicolaas-bestellingen.

Verslag Penningmeester en Kascommissie waren hamerstukken. De heren J. M. v. Sante en M. Dekker werd dank

gebracht voor hun werk. In de plaats van eerstgenoemde werd in de commissie benoemd de heer H. Poppe.

De voorzitter kon mededelen dat dit jaar aan de Stichting kan worden overgemaakt de somma van f 16.000,—.

Verder deed hij een beroep op de leden om vooral tijdig de contributie te gireren. Van de oprichting af is het bestuur erop uit geweest om niet per kwitantie te innen. Hij vroeg de contributie 1969 vóór 15 januari te voldoen. Inningskosten zijn hoog: f 1,—.

Op voorstel van de heer Smit werden de aftredende bestuursleden Ads Bouman, A. F. Neuhaus en B. Ijskes bij acclamatie herkozen.

Na een kleine pauze hield de heer C. de Jong uit de Rijk, die voor menig pand in de Schans als architect is opgetreden een lezing over de Rijk, speciaal over het bewaren van waardevolle huizen, gevelwanden en dorpschoon.

De Rijk, thans 1800 inwoners, dreigt, omdat er duizenden bij moeten komen, op een verkeerde wijze ingeklemd te worden.

Hij toonde aan hoe de Stichting „Redt de Rijk” met zijn activiteiten en plan-rapporten veel in stand kan houden en veel invloed kan uitoefenen.

Het geheel, verlucht met uitnemende dia's, ook van de kerk, het stadhuis, het z.g. Damplan en de bruggen, boeide de vergadering dermate, dat de spreker met een langdurig handgeklap werd bedankt.

Het was weer een echte „Vrienden”-avond.

JAARVERSLAG 1967/1968

In het vorige jaarverslag spraken wij de hoop uit, dat ons ledental dit jaar zou mogen oplopen tot 1000. Helaas waren onze verwachtingen te hoog gestemd.

Ondanks een intensieve propagandavoering kon het aantal leden niet hoger worden opgevoerd dan tot 841. Een toename dus van 103, waarover wij overigens ook zeker niet ontevreden mogen zijn. De propaganda-aktie d.m.v. de bekende folder wordt voortgezet.

Van de 841 leden wonen er 12 in het buitenland en zijn er 9 lid voor het leven.

In het achter ons liggende verenigingsjaar zijn 5000 nieuwe legpuzzels aangemaakt.

Inmiddels zijn daarvan al een groot aantal exemplaren verkocht. Het bestuur is thans doende de boekhandel te bewerken om er voor de St. Nicolaas nog eens een groot aantal af te nemen.

In de vakature die in het bestuur is ontstaan door het aftreden van de heer Huig is nog niet voorzien, omdat wij nog zoeken naar een geschikte kandidaat buiten Zaandam. De financiële aspecten werden reeds in het verslag van de penningmeester behandeld.

Met dank willen wij toch nog graag memoreren de plezierige gestes van Houthandel Simonsz en van de heer J. Vis J.Czn. De fa. Simonsz jubileerde en de heer Vis nam afscheid als directeur van de Z.S.M. Beiden vroegen hun relaties eventuele bedragen, die zij voor cadeaus wilden bestemmen te storten in de kas van onze vereniging. De totale inkomsten daaruit bedroegen f 7.965,—.

Mede hierdoor kan dit jaar een bedrag, hoger dan ooit te voren, aan de Stichting worden overgemaakt.

A. Voorbergen

BERICHTEN

Contributiejaar

Het contributiejaar loopt gelijk met het kalenderjaar. Wilt U de penningmeester helpen door vóór 15 januari a.s. Uw contributie 1969 te gireren? Wilt U ook eens denken aan het gemak van automatisch gireren? Kaarten hiervoor zijn verkrijgbaar bij de postkantoren (loket zegelverkoop).

Contributie buitenlandse leden

Wegens de hoge porti, vragen wij van onze leden buiten Nederland minstens f 15,— per jaar.

Contributie: lid voor het leven

Was f 150,—. Op de laatstgehouden jaarvergadering is besloten deze te brengen voor nieuwe aanmeldingen op f 200,—.

Uitgaven van de Vereniging

De Puzzel, met volledige gekleurde afbeelding van de Zaanse Schans, prijs f 4,20, verkrijgbaar bij de boekhandel en op de parkeerplaats Z.S.

De bewaarmap

Voor het verzamelen van de nummers van ons orgaan Anno 1961. Ook geschikt voor het opbergen van foto's; b.v. van de Zaanstreek, gemaakt van stevig grijs papier uit de papiermolen „De Schoolmeester”.

De opbrengst is voor de vereniging zuivere winst.

Prijs f 2,50. Inclusief porto f 3,10.

Te bestellen bij de secretaris.

Adresverandering

Geef s.v.p. uw adresverandering tijdig op.

NIEUWE LEDEN

Aerdenhout

J. Bart, Marius Bauerlaan

Amsterdam

J. Fris, Pythagorasstraat 37, Watergraafsmeer

A. Jonker, Sara Burgerhartstraat 4²

P. van 't Veer, Stadionkade 2²

Apeldoorn

Mevr. W. v. Bremen-Vogt, de Weemkamp

Bergen N.H.

Mevr. Mars-Wijtenkamp, van Rhenenpark 23

Brussel (België)

Ir C. Kraay, 18 Clos de Mouron

Haarlem

J. F. W. Korting, P. C. Boutensstraat 161

Heemstede

Mr. G. L. v. Oosten-Slingeland, Joh. Vermeerstraat 20

J. Schol, Glipper Dreef 40

Hengelo O.

Ir A. M. Hallie, Spreeuwenstraat 25

Tiel

Mej. J. van der Heide, Burg. Schullstraat 23

Uitgeest

E. Raadsen, woonark 't Dobbertje, Lagedijk

Wassenaar

Mevr. M. E. A. Preseun-v. Straaten, Uittenburgerweg 114

Zuid-Oost Beemster

C. Kluft, Zuiderpad 25, Post Purmerend

LID VOOR HET LEVEN

Mej. G. Duyvis, Alb. Thymlaan 46, Heemstede

*****

Vereniging „Vrienden van de Zaanse Schans”

Goedgekeurd bij K.B. van 16 augustus 1967

Secretariaat: A. Voorbergen, van Ostadestraat 7, Zaandam

Penningmeester: D. de Boer Ezn.,

Evertsenstraat 1, Wormerveer

Postgiro 742899 ten name van:

Penningmeester Ver. Vrienden van de Zaanse Schans,
Wormerveer

*****

SCHANS

Overgenomen uit

„Dagblad voor de Zaanstreek”

Als ik het voor het zeggen had,
Doch ik krijg nooit de kans,
Dan bouwden ze één pand per maand
In onze Zaanse Schans,
Dan zei ik: „Daar, dat open stuk,
Daar kan nog heel wat staan”
Dan doelde ik op 't open deel,
Dat braak ligt langs de Zaan.

Ik ben niet ontevreden met
Wat nu al zichtbaar is,
Al is er dan nog heel wat, dat,
Ik tot mijn spijt nog mis.

Als ik het geld voor 't scheppen had,
Doch ik krijg niet de kans,
Dan werkten er drie ploegen aan
De opbouw van de Schans.
Dan zette ik waar nu nog veel,
Te veel aan weiland ligt,
Een serie Zaanse huizen, want
Dat achtte ik mijn plicht.

Doch wat er ook vandaag al is,
Is zeker niet gering
Voor burgers, boeren, buitenlui
En voor de vreemdeling.

Nochtans, als ik het zeggen mocht,
Doch wie geeft mij de kans?
Dan kwam er veel meer bouwgeld voor
De mooie Zaanse Schans.
Dan liet ik wat verdwijnen moet
En op verhuizing wacht,
Herbouwen als een nieuw facet
Van Zaanse huizen-pracht.

Doch wat er nu al zichtbaar is,
Is vast een stimulans,
Om ijverig te bouwen aan
D' unieke Zaanse Schans.

Jan Hottentot